

BIZKAIERA ETA GIPUZKERA

GOTZON GARATE

Azken 28 urte honetan Euskal Herriko zazpi probintzietako 22 baserritan euskara aztertzen, esaldiak eta atso-titzak biltzen ibili eta gero, iritzi honetara heldu naiz: eguzkiz eguzki egiten dutenen euskara toki guztietan oso ona da.

Bizkaitarrek, ordea, eta bizkaieraz mintzo diren aramaiotarrek eta giputz askok, hau da, mondragoitarrek, oñatiarrek, elgoibartarrek, eibartarrek... uste oker bat dute: Goierriko, Leitzaiko edo Nafarroa Behereko euskara beraiena baino hobea dela. Eta batez ere Bermeoko, Eibarko edo Ondarroako euskara txarra dela. Ez da egia.

Nondik dator uste hori? Bi alderditatik: fonetikatik eta lexi-
kotik.

Hizkuntzetan hiru alderdi ongi bereizi behar dira: alderdi fo-
nikoa, lexikoa eta egitura (*structure*).

Gipuzkera edo Nafarroa Behereko euskara fonetikaz denaz
bezainbatean bizkaiera baino goxoago dela aitortu behar da. Ei-
barko edo Bermeoko euskara Berastegiko, Leitzako, Tolosako
edo Landibarreko euskara baino latzago, gogortxoago, zabar-
txoago da belarriarentzako.

Alde batetik bizkaierak ez ditu *s* eta *z*, *ts* eta *tz* bereizten.

Bestaldetik bizkaierak *a*, *o* eta *u* gipuzkerak baino sarriago
erabiltzen ditu: *barria*, *baltza*, *dot*, *dozu*, *urten*. Hika mintzatze-
rakoan *jua*-ren antzeko soinurik askotxo entzuten da bizkaie-
raz: *eiñ biajuau*...

Fonetika, ordea, ez da hizkuntzaren oinarria. Osasuna ez da-
tza pertsonaren azal mehe edo lodian edo aurpegiaren eztitasu-
nean. HIES (AIDS) daukan neskatilak, osasun ona daukan
beste neskatila batek baino hazpegi politagoak izan litzake.

Molde berean, euskalkien bikaintasuna eta osasuna ez da-
tza belarrientzako goxo edo latza izatean.

Hauxe ere egia izan liteke: Bizkaiko zenbait eskualde edo he-
rritan erdal hitz nahiko sartzen dituztela. Horrek ez du, or-
dea, euskara moteltzen edo txirotzen.

Alemanez hitz egiterakoan, adibidez, frantses hitzak sar-
tzen badituzu, zeure alemana bikainago, landuago irudituko
zaie bertakoei. *Intervenieren*, *renovieren*... eta horrelako hitzak
erabiltzea dotoretzat joko dute, hitz horien ordeztan anglojonia-
rrak egon arren.

Gauza bera esan liteke ingelesez. Ingelesak atzerriko hi-
tzak bere egiteko dohain handia du. *Macho*, *bayou*, *zydeco*,
cajun, *latino*, *torero* eta beste mila bere eginak ditu. Ez da ho-
rregatik itsustu, aberastu baizik.

Dena delarik, bizkaierak erdarazko hitzak onartu baditu ere (zorioneko *bentana* eta abar), beste euskalkiek erabiltzen ez duten lexiko jatorra erabiltzen du.

Bai, *coeteris paribus*, hanbatik hanbatean euskaldunok, ahal delarik, gauzak euskal hitzez esan beharko genituzke.

Baina eguneroko hizketan erdal hitzak sartzen dituztenek euskaraz gaizki egiten dutela esaten duenak ez du hizkuntzei buruzko jakinduria handirik.

Behin eta berriz esan behar da. Eibarren eta Bermeon euskaraz gaizki egiten dela uste dutenak hizkuntzalaritzan ez dira oso ongi jantziak.

Bizkaiera beste euskalkien aldean aldrebesa dela esatea inozokoria da eta bide batez euskaldunen erdiak euskal gaiztoztat madarikatzea.

Izan ere *hizkuntzaren muina eta oinarria egitura* da. Eta horretan ez dago zalantzarik bizkaierak ez diola beste euskalkiei inongo zorrik. Aitzitik, denetan gailen da.

Bizkaierak ongi gorde ditu —beharbada Euskal Herriko azken mugan dagoelako eta euskalkirik mintzatuena eta zabalduena delako— beste euskalkietan galdu ditugun zenbait molde jakingarri.

Horietako molde batzuk, intentsiboak eta erakusleak, adibidez, lehenagoko testu zaharretan ere aurkitzen ditugu. Hots, lehenago Bizkaian ez ezik, beste eskualdetan ere erabiltzen ziren. Gero galduz joan dira, ordea.

Nik lan honetan oso laburki, bizkaieraren zenbait alderdi aipagarri azalduko dut.

Garai batez baserrietan kutxa eta tresna zaharrak, bota egiten zituzten edo merke saldu. Ez zekiten gauzen balioa.

Bizkaiera ere bizkaitar, arabatar eta giputz askok guttietsi egiten dute, zenbat balio duen ez dakitelako.

Bizkaiera ezagutuago, ohoreago izango duzu.

LEXIKOA

BIZKAIERAREN BIKAINASUNA HITZ ALORREAN

Bizkaierak bikaintasun handia erakusten du hitz alorrean.

Egia da Bizkaiko zenbait eskualdetan *pastorea*, *bentana*, *bajau* eta horrelako erdal hitzak erabiltzen direla. Baina bai eta beste euskalkietan erabiltzen ez diren euskal hitzak ere.

Gipuzkeraz/bizkaieraz: *korrika/antxixinka*, *a(r)iñeketan*; *debalde/doan*; *putre/sai*; *esperon nago/zain nao* edo *itxeitten nao*; *akabatu/amaitu*; *mantendu/euntsin*; *posible da/leikiena da* edo *balitteke*; *inposible da/ezin leikiena da* edo *eziñezkoa da*; *erramu/ereñuntze*; *espres/berenberegi* edo *berenberez*; *ez egin kasurik/ez egin ja(ra)monik*; *etxera etortzeko idea dute/etxera etortzekuek die* edo *etortzekotan daoz*; *konponduko degu/tolostu -ko dogu*; *etxea ondo preparatua/etxe ingurue ondo atondute dao...*

BIZKAIERAZ EGITEN DIREN BEREIZKUNTZAK

- Bizkaieraz ongi eutsi diote senidetarteko alor semantikoa-ri.

Neskak mutilari oso ederki esaten dio: *neba*. Gipuzkoan neskak nebari *anaia* esaten dio. Zer esango genuke mutilak arrebari *ahizpa* esango balio? Bada, huts berdintsua da neskak mutilari *anaia* esatea. *Anaia* familiako mutilek esan behar diote elkarri, ez beste inork.

Familiako alor semantiko zuzena:

Mutilak mutilari: anaia	<i>Julian Bittorren anaie da.</i>
Mutilak neskari: arreba	<i>Jesusa Julianen arrebie da.</i>
Neskak mutilari: neba	<i>Julian Jesusaren nebie da.</i>
Neskak neskari: ahizpa	<i>Jesusa Mariaren aiztie da.</i>

- Bizkaieraz *gorputza* eta *gorpua* ongi bereizten dira:

— *Bai ederra Estitxuren gorputza!*

— *Alaitzen gorpua lurpian sartu debe.*

- Bai eta *okela* eta *haragia* ere.

— *Okelie oso ona dao / Ume orrek aragi trinkoa dau.*

- Bizkaieraz oso ondo bereizten dira *inor/beste*.

Inor orokorki erabiltzen da (*edozein* adierazten du):

— *Ino(re)n lepotik bizitzeko ona ori!*

Beste, ostera, jazargoan, oposizioan erabiltzen da eskuarki:

— *Batzuk onak die, bestiek txarrak.*

- Bizkaieraz ongi bereizten dira *bere/beraren*.

Bere konplemento zuzena denean erabiltzen da. *Beraren* genitibo denean.

— *Amak bere umie maitte dau. Bera(re)n aiztak ez.*

Mugaz bestaldean *bere/haren* bereizkuntza egiten dute.

— ... *haren vianda zen othiz eta bassa eztiz.* (Leizarraga. Mateo. 3,4)

Latinez ere horrela:

— *Mater filium suum amat; illius soror non amat eum.*

• Bizkaieraz, baztaneraz eta mugaz bestaldeko euskaraz bezala ongi bereizten dira *nor* eta *zein* izenordeak. Gipuzkoan ez.

— *Nor etorri da? Nor da? / Zein etorri da, Gorka ala Miren?* (Talde bateko bat)

- Oso diferente dira bizkaieraz *baten/batean*.

— *Etxe baten egon naz / Etxe batean ondo eta bestean txar - to.*

HITZ ERABILERA EGOKIAK:

— *Zazpi urte barik aita il jatan* (baino lehen).

— *Ordu bi barik etorriko da* (baino lehen).

— *Melokotoia barik milokotoia esaten dau* (esan beharrean).

— *Artu liburua eta illebetegarrenean ikesi noan.*

MORFOLOGIA

- Bizkaierak, gipuzkeraren aldean askoz hobeki zaintzen du *-a* organikoa: *gauza*, *arnasa*, *eliza*

- Mugatugabea ere bizkaierak gipuzkerak baino hobeki erabiltzen du:

— *Ezti ekarten joan da. Egur egiten dabil. Jakitun ifni euren. Abarotan daoaz ardiak. Kerizpetan daoaz ardixek. Basotan euki du etzalde orrek! Kotxe orrek gasolinetan gastetan dau! Olgetan dabil.*

- *-rik* + superlatiboari maiz eusten dio bizkaierak:

— *Txakurrik edarrena.*

- *-rik* + konjuntzioa (konparaketan) edo adberbioa. Sarri entzuten da.

— *Pobre arrorik baño txarraurik eztau / Gipuzkoan: «Pobre arroa baño gauza txarragorik ez».*

— *Ordurik asko dauka egunek, bier eitteko.*

- *-txo*, *-txu* ttipigarriak gipuzkerak baino sarriago erabiltzen ditu bizkaierak: *apurtxo bat*, *katu txikitxo*, *txikitxu*, *gutxitxo...*

BEREXKETAK

Bizkaierak eskuarki, lehengo idazle zaharrek bezala, bere xketa txit egokiak egiten ditu. Beste euskalkietan galduz joan dira.

ERREFLEXIBOAK: NEURE, ZEURE ...

— *Nire txakurra oso politte da / Nik neure txakurra maite dot.*

— *Zure txakurra politte da / Zuk zeure txakurra maite dozu.*

— *Gure txakurra ... / Guk geure txakurra...*

— *Zuen txakurra... / Zuek zeuen txakurra...*

INTENTSIBOAK: NEU, ZEU...

- *Ni beti joaten naz / Neu joango naz.*
- *Zu beti joaten zara / Zeu joango zara.*
- *Gu/Geu.*
- *Zuek/Zeuik.*

Idazle klasikoetan gauza bera ikusten dugu:

Leizarraga

- *hunetan applika ahal dezaket neure defensionetan.* (Sarrra)
- *Egyptetik deithu ukan dut neure Semea.* (Mateo.2,15)
- *Eta eztezazuela presumi zeurok baiñhan erraitera.* (Mateo. 3,9)
- *Baldin Iainkoaren Semea bahaiz, egotzak eure burua beherera.* (Mateo. 4,6)
- *Utzi ezak han eure oblationea.* (Mateo. 5,24)
- *eyezue zeurok iatera.* (Mateo. 15,16)

Axular

- *Zeurea, zeurk egina baitzendu bezala.* (11, Luis Villasanteren edizioan)
- *Zeren baldin zerorrek bizi zarela zeure arimaz orai konturik egiten ezpaduzu, eta zeurk egin duzun falta.* (167)
- *... zeuen ongiegiak... iratxekitzen deratzue .* (15)
- *Zeuen buruon etsaiak ...* (15)
- *Ordea ezpainintzen neure buruaz fida.* (6)
- *Neurk egin nuen gizona, neurk deseginen dut.* (80)
- *Geure buruak... errekaitatu* (proveer). (40)
- *... geure anaia saldurik baikaude.* (286)
- *Hargatik gabiltza bada orain gerok ere asaldatuak...* (286)

Meza

Gipuzkoan eta beste eskualdetan badira hauen antzeko intentsiboak, *neroni, nihaur...* baina askoz bakanago erabiltzen dira. Har ditzagun, adibidez, gipuzkerazko eta bizkaierazko eguneroko «Meza santua». Gipuzkoako euskara pobrego eta murriztago dela ikusiko dugu. Gipuzkeraz ez dira bereizten erreflexiboak eta intentsiboak.

Gipuzkera

- Zuk kentzen dezu munduko pekatua
- Zu bakarrik Santua
- Zurea dezu Erregetza
- Jesukristo... Zuk esana da

Bizkaiera

- Zeuk kentzen dozu...
- Zeu bakarrik Santua
- Zeurea dozu Erregetza
- Jesukristo ... Zeuk esana da

Negargarria hauxe da: Arrasaten, Oñatin, Eskoriatzan, Aretxabaletan, Elgoibarren, Eibarren eta bizkaieraz egiten den inguruetako herrietan beren euskara jatorra baztertu eta gipuzkera murriztuz horri eutsi diote meza emateko eta entzuteko.

ERAKUSLEAK. DEIKTIKOAK

Hurbiltasuna ala urruntasuna adierazteko erakusle ezberdinak erabiltzen ditu bizkaierak. Hurbiltasuna adierazteko lehen-go euskaraz eta bizkaieraz o morfema erabiltzen da. Urruntasuna adierazteko *a*.

Berton/bertan...

- *Emen, or, orain, gaur, aurten bertan / An, orduan, atzo, biar, igaz bertan* (Ean, Elantxoben eta inguruetan bereizten dituzte)
- *Orain, gaur, aurten bertan nua / Orduan, atzo, igaz bertan joan zan.*
- *Emen, or bertan dao / An bertan dao elexie.*
- *Zuek, oingo gaztiok / Lengo gaztiok be jatorra zien.*
- *Nik goizeon ein dot / Atzo goizian egin eban.*
- *Bertoraño etorri zaitzez / Ber berta(ra)ño fuen da.*
- *Aspaldion ez da etorri / Aspaldian ez zan etorri.*

Axularren adibideak

- *Orai lege berrion.*
- *Orai arratsaldeon, zahartzeon, geure egunon akabatzeon / Zeure zahartzean ... bihurtuko zarela.*
- *Orai, arratseon, atrapatu zareneon / Orzegun Saindu arra-tsean.*
- *Orai bereon, presenteon / Orai presenteon barkatu behar derautazu / Orduan zeure ondokoei eta han presentean edire iten direnei.*

Guk, gizonok...

- *Guk, (zuek) gizonok eitten dou (dozue) hori.*
- *Zuek, o(ra)ingo gaztiok / Gizonak no(r)a fuen die?*

Egunon, jaunok!...

- *Egun on, lagun maiteok! / Iparraldean dagoz nire lagun maiteak.*
- *Egun on, jaunok!*
- *Bixok bakarrik gaz emen. Beste bixek etxien geldittu die.*
- *Egun on Jangoikuak dizuela guztioi!*
- *Entzun, Jauna, gu pektarion negarra.*
- *Euskaldun geienon biotzetan.*
- *gauza hauen guzion beharra baduzuela. (Leizarraga. Mateo. 6,32)*
- *obra on horion guztion... zeorrek zeure eskuz egitea. (Axular)*
- *Egiak dira horiok guztioik. (Axular)*

ADITZA

Bizkaieraz perpausa konpletiba moetak beste euskalki guztietan baino hobeki bereizten dira. Eibarren, adibidez, moldeok guztioik erabiltzen dira.

-LA/-NA

- *Etorri dala esan dau / Badaki etorri dana.*
- *Jakiña, etorri dana.*
- *Egia da Madrillen dauena.*
- *Urte asko de ardaurik edan ezteuna. (Fruiz herrian)*
- *Grazidxe etor zarana. (Fruizen)*
- *Ez(ag)un de eztakidxena.*

-LA/NIK

— *Etorri dala uste dot / Ez dot uste etorri danik. Ezta egixa etorri danik.*

Hemen hauxe da egitura: *Ez dot ogirik.*

GALDEGAIA

Bizkaieraz ongi bereizten dira:

- *Maite jausi da / Maite jausi eñ da.*
- *Maitek jan dau / Maitek jan eñ dau.*
- *Maite ez da jausi / Maite jausi ez da eñ.*
- *Maitek ez dau jan / Maitek jan ez dau eñ.*

Aditz konpletiboa iragangaitz (jausi, etorri...) bada, *egin* erantsita ere, aditz laguntzailea ez da iragankor egiten.

Ez dute esaten: *Maite jausi egin dau.*

Halaberean bizkaieraz mintzo den zenbait eskualdetan hone-laxe esaten da:

- *Etorri zara* (Deba ibarrean).
- *Etorri be(h)ar zara* (Deba ibarrean).

Hemen ere *behar* ez du aditz-laguntzailearen iragangaiztasuna aldarzten.

ADITZ TRINKOAK

Bizkaieraz oraindik ere badira beste euskalkietan jokutzen ez diren aditz trinkoak:

- Ihardun: *diardut, ziardu(e)n.*
- Eritzi: *deritzot, deritzo, zer deritzozu?*
- Eragon: *bedar ebaten badaragoio.*
- Eutsi (eutzi): *etzeari dautsala garajea dao. Zuen soloa, gu rieri deutzola dau.*
- Inotsi: *Orrek euridxeri diñotzo.* (Fruizen)

SUSTANTIBO ITXURA DUTEN ANTZINATEKO MOLDE BIKAINAK

Aramaio, Mondragoi-Oñati-Eskoriatza-Aretxabaleta inguruetan batez ere, etengabe erabiltzen dituzte aditz-sustantibo moldeak. Moldeok antzinateko euskararen usain ona dute. Beste euskalki guztietan galdu egin dira.

-ketan moldea

— *Geldiketan zara, otziketan da (hozten da), jarraiketan dot, orri kimaketan nabil, ospaketan da, isilketan die, eskaketan deue, ori konponketan diru asko gastau bier, ezaguketan dot, adiketan dot, pentsaketan debe, zainketan dogu, ifinitzu esnea beroketan, ustelketan dao.*

— *Eta zertako ibili behar zara seinalatzeketan, eta bertzeri kargu emanketan.* (Axular, 162)

-ketarren

— *Bestiekin ongo geldiketarren: gelditze arren.*

Beste euskalkietan erabiltzen diren moldeak, *gelditzen zara, hozten da...* erromanizatuagoak dira.

-kera moldea

Gauza bera esan liteke *illunkeran, jauskeran* eta horien antzeko moldeez.

Guk *illuntzean, illuntzerakoan, jaustean...* erabiltzen ditugu, hots, molde erromanizatuagoak.

Hemen lehenago esana arraesango dut: belarrientzako moldeok ez dira beharbada oso goxoak. Bai euskaldun eta indartsu, ordea!

Sustantibo molde eder horietatik guri banaka batzuk bakarrik gelditu zaizkigu:

— *Urketan da, egurketan ari da, orrazketan dihardu.*

Baina ez gerundioaren ordezkioak egiteko.

-tan moldea -tzen moldearen ordeza

-tan (mugatugabekoen bukaera) duten moldeak, beste euskalkietako *-tzen-en* ordeza.

Pentzetan dot, uste eztana gertetan da batzuetan, ze pasetan jako, arrapetan dabil, berotan dau, alabetan dozu, batonbategen bere burua abonetan dau, asko kostetan da, gomutetan naz, biaketan dot.

Erronkariko euskaraz ere gauza bera ikusten dugu:

— *Etseko ardaunetik ezda ñor ere orditan.* (Azkue. *Euskal Herriaren Jakintza*. 1335. atsotitza)

— *Liburu zerratuak ez du (dio) iñori ere eratsukitan.* (Azkue) [Isilik dagoenarengandik deuz ikasten ez].

— *Alegratan dei arrotzek xiten (etortzen) direnean.*

— *Lein utsitan (itsutzen) da begi andia ezik txikerra.* (Azkue)

— *Mi(hi)az egiten dan mina da azken sontotan (sendatzen) dena.* (Azkue)

— *Mendiak egiten deinean sonu, tenprak euri barrotatan du.* (Azkue. 1208. atsotitza)

— *Anixko beatan dion etsukandreak, txik (gutxi) urutan (iruten) du.* (Azkue. 1264. atsotitza)

-tan moldea -tera-ren orde

— *Biajetan noa / Biajatzera noa* (Gipuzk.).

— *Bañetan zoaz / Bañatzera zoaz* (bañarte a, e rdaraz bezala).

-ean moldea -tuz-en orde

— *Preguntien Erromara fueten: preguntatuz...*

Erdararen antza ez duten moldeak

— *Berbetan egin: Berba* latinetik heldu bada ere, zein molde bikaina! Bizkaitarrentzat hitz egitea, mintzatzea «*to do in words*», «*hacer en palabras*» da. Hemen ere ez dago indoeuropar usainik. Egitura erabat euskalduna da.

-tako

— *Erropie plantxetako. Denporie pasetako.*

-ten moldea -tera-ren orde

Bizkaieraz erdal usain guttiago du.

— *Sagar erosten joan da.*

— *Egur ekarten doa.*

KONJUNTZIOAK

Euskalki guztien artetik bizkaierak du konjuntzioak berpau-saren azkenean ipintzeko senarik biziena, euskarari dagokion bezala. Indoeuropar hizkuntzarik gehientsuenek konjuntzioak aurrean ipintzen dituzte.

- *Nik esan neutson bañe.*
- *Nik esan neutsen, ba(da).*
- *Nik esan ion barren! <bai arren> (Deba ibarrean) (¡Pero si yo se lo dije!).*
- *Ori ez eñ, gero!*
- *Nik ori ekarri arren.* Orain hauxe jarri da modan: «*Nahiz hori ekarri*». Askoz erdaldunago, indoeuropar moldetan, hots, konjuntzioa hasieran ipiniz.

ERREPIKATZEA

Errepikatzearen bidez, erramolde politikak sortzen ditu bizkaierak.

- Aditza aldi diferentetan errepikatuz.
 - *Ak emautzen emotekuek.*
 - *Zu zaz egotekue.*
 - *Bearra amaitxuta deuko euki.*
 - *E(g)on badau.*
 - *Arena da izan.*
 - *Polita da izan Irune.*
 - *Jakin badakigu.*
 - *Fuen badoie edo Badoa joan.*
 - *Etorri badator. Etorri zatoz. Joan zoaz.*
- Sustantiboa errepikatuz.

Guztietan esan beharrean bizkaieraz sustantiboa berresaten da.

- *Frakan frakan ez dao gizona.*
- *Lekuen lekuen txakurrak ortosik .*

— *Etxien etxien malue.*

— *Illien illien, astian astian etortzen da.*

• Beste euskalkietan ere bai, baina bizkaieraz sarritxoago entzuten da superlatiboa hitz bera arraesanez.

— *On ona da.*

— *Polit politta da.*

JOSKERA

• Konparaketan konparatzen den sujetoa azkenean ipiniz.

— *Bi txar baño, bat ona oba.*

• *Pare*, kantitatea denez gero, determinatzen duen hitzaren aurrean ongi ipintzen dute bizkaieraz.

Bizkaieraz eta gipuzkeraz ederki:

— *Dozena bat arrautze jan zittuen.*

Bizkaieraz ongi eta gipuzkeraz gaizki:

— *Pare bat arrautza jan zuen (Bizk.) / Arrautza pare bat jan zuen (Gipuzk.).*

— *Pare bat galtzerdi jantzi zuen / Galtzerdi pare bat jantzi.*

— *Pare bi fraka jantzi zittuen / Bi galtza pare jantzi zituen.*

Ikusten denez, bizkaierak josten ditu ongi hitzak. Sintagma zuzenak «*arrautza jan*», «*galtzerdi jantzi*» dira, «*zazpi kaja tomate jan*» edo «*bost baso ur edan*» diren bezala.

BUKAERA

Bukatzeko, hasieran esandakoa berresateak merezi du. Euskal Herri osoan baserritarren euskara zinez ederra da. Goizuetan, Larrainen, Alzainen, Azpeitian, Idiazabalen, Amaiurren, Aiherran... baserritarrek egiten duten euskara zoragarria da.

Bestalde, herri bakoitzean gordetzen dira besteetan galdu diren hitzak, esamoldeak, atsotitzak eta ipuinak.

Bizkaiko baserritarren euskarak, berriz, belarrirako gogortxo eta latza bada ere, egitura aldetik ez dio inongo euskarari zorrik.

Arrisku handi bat badago

Euskaltzaindian giputzok gara jaun eta jabe. Idazleok ere gehienok Gipuzkoako gara. Poliki poliki ezjakintasunez bizkaieraren eta beste euskalkien aberastasunak baztertu eta geure gipuzkera txepel eta maxkala (egituraz denaz bezainbatean) eredu barkatzat ezartzen ari gara.